

Lekcje pamięci

Przewodnik metodyczny po Starych Powązkach

Varsaviana

Warszawskie
Innowacje
Edukacyjno-Społeczne

Lekcje pamięci

Przewodnik metodyczny po Starych Powązkach

AUTORZY

Zbigniew Adamów-Bielkowicz
Maria Bryzgalska
Marta Gawryluk
Karol Gądzik
Małgorzata Langier
Tadeusz Petrażycki
Anna Reichert

ZDJĘCIA

Marzena Wszyńska

Varsaviana

Warszawskie
Innowacje
Edukacyjno-Społeczne

Rząd dusz – śladami ludzi pióra

**Maria Bryzgalska,
Małgorzata Langier**

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

1.2. Przebieg zajęć

1.3. Praca domowa

Bibliografia

Załącznik nr 1. Rząd dusz – śladami ludzi pióra

Załącznik nr 2. Lista zasłużonych

Załącznik nr 3. Biogramy

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

ADRESAT ZAJĘĆ

Uczennice i uczniowie klas VII i VIII szkoły podstawowej oraz uczennice i uczniowie liceum ogólnokształcącego.

CEL OGÓLNY ZAJĘĆ

Przybliżenie oraz utrwalenie wiadomości o ludziach pióra, ich wpływie na społeczeństwo oraz roli literatury w dziejach narodu.

CELE SZCZEGÓŁOWE

1. Zapamiętanie wiadomości:

- a. uczennice i uczniowie potrafią wykazać wpływ literatury na społeczeństwo na przestrzeni lat.
- b. uczennice i uczniowie znają przedstawicieli polskiej literatury, potrafią wymienić przedstawicieli różnych nurtów literackich.

2. Zrozumienie wiadomości:

- a. uczennice i uczniowie potrafią wyjaśnić termin: „literatura jako świadectwo czasu”.
- b. potrafią wymienić różne rodzaje literatury.

3. Umiejętności:

- a. uczennice i uczniowie potrafią wskazać miejsce pochówku przedstawicieli literatury.

- b. posługują się planem sprawnie poruszają się po cmentarzu i wyszukują wskazane groby.

METODY PRACY

Wykład wprowadzający, pogadanka z uczennicami i uczniami, spacer po cmentarzu Stare Powązki, samodzielne wyszukiwanie grobów, omawianie przez uczennice i uczniów postaci związanych z polską nauką.

FORMY PRACY

praca zbiorowa, grupowa, indywidualna.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

podręcznik, ilustracje przedstawiające omawiane postaci, urywki wybranych tekstów, film, platformy internetowe: profesor.pl, historiaposzukaj.pl, edukator.pl, dlucznia.pl

SŁOWA KLUCZOWE

poczucie misji, wpływ na społeczeństwo, rola wychowawcza literatury, prasa.

CZAS TRWANIA

Godzina lekcyjna w szkole – przygotowanie oraz zajęcia w terenie – 2 godziny lekcyjne (na terenie cmentarza Stare Powązki).

1.2. Przebieg zajęć

CZĘŚĆ I

PRACA W SZKOLE

1. Nauczyciel wygłasza krótką prelekcję wprowadzającą w temat „Rząd dusz – śladami ludzi pióra” (*Załącznik nr 1*).
2. Rozmowa z uczennicami i uczniami mająca na celu sprawdzenie wiadomości związanych z literaturą polską, jej wpływem na społeczeństwo, rolę wychowawczą i kreującą postawy życiowe oraz poglądy poszczególnych członków społeczeństwa. Pod kierunkiem nauczycielki lub nauczyciela uczennice i uczniowie przygotowują się do pracy w terenie, czyli na cmentarzu Powązkowskim:
  - a. zapoznanie się z planem cmentarza z zaznaczonymi kwaterami,
  - b. przygotowanie wybranych biogramów wg listy (*Załącznik nr 2*) – praca w grupach, uczniowie mogą przygotować biogramy na lekcji lub jako praca domowa. Biogramy dla nauczycielki lub nauczyciela znajdują się w *Załączniku nr 3*. Można omówić część z wymienionych postaci, w zależności od poziomu zaangażowania grupy oraz w zależności od czasu i warunków atmosferycznych.

CZĘŚĆ II

PRACA W TERENIE, SPACER NA CMEN TARZU

1. Nauczycielka lub nauczyciel zadają kilka pytań sprawdzających, co uczennice i uczniowie zapamiętali z lekcji wprowadzającej temat „Rząd dusz...”.
2. Wejście na cmentarz Powązkowski bramą św. Honoraty.
3. Nauczycielka lub nauczyciel przypominają temat zajęć oraz omawiają zasady zachowania się na cmentarzu.
4. Spacer śladami postaci związanych z polską literaturą, którzy po śmierci spoczęli na cmentarzu Powązkowskim (*Załącznik nr 2*):
  - a. przy wybranych grobach uczennice i uczniowie prezentują pozostałym osobom przygotowane wcześniej biogramy; w przypadku, gdy grób nie zostanie odnaleziony prezentacja biogramu może odbyć się w alejce przy odpowiedniej kwaterze.
5. Pytania do uczennic i uczniów:
  - b. Jak rozumiesz określenie „rząd dusz”?
  - c. Uczennice i uczniowie potrafią wyjaśnić termin: „literatura faktu”.
  - d. Czy wiele kobiet zajmowało się literaturą w czasach zaborów?

↑ Fragment nagrobka
Bolesława Prusa.

➤ Grób Adolfa
Dygańskiego.

➔ Grób Wacława
Szymanowskiego.

↑ Grób Marii Kownackiej.

1.3. Praca domowa

Propozycje zadań domowych mających na celu utrwalenie wiadomości o okupacji w Warszawie, sytuacji w getcie warszawskim, osobach żyjących w tym czasie.

- Korzystając z różnych źródeł wyszukaj kilka nazwisk literatów, których nie opisano w biogramach i oznacz na planie cmentarza ich groby.
- Zaznacz na planie cmentarza groby, które grupa odwiedziła w czasie spaceru.
- Przypomnij, jakie istnieją gatunki i rodzaje literackie.
- Czy obecnie literatura ma wpływ na postawy społeczne?

Bibliografia

1. *Encyklopedia Warszawy*, PWN 1994 – wybrane hasła.
2. Majewski J.S., T. Urzykowski, *Spacerownik po warszawskich cmentarzach*, Agora 2009.
3. Szenic S., *Cmentarz Powązkowski*, tomy I – III, Państwowy Instytut Wydawniczy 1983.
4. Waldorff J., (i in.) *Cmentarz Powązkowski w Warszawie*, KAW, 1984.
5. Witryny i portale internetowe: eszkola.pl, wikipedia.org, dyktanda.pl, dla ucznia.pl

Załącznik nr 1.

Rząd dusz

– śladami ludzi pióra

Człowiek od początku istnienia wypowiadał swe zdanie. Od początku istnienia pisma zapisywano przekazywane wcześniej ustnie sagi, podania, legendy. Tworzono kroniki – zapis wydarzeń. Zapisywano poezję istniejącą od dawna, przekazywane ustnie pieśni, powstawały utwory pisane prozą. Z czasem określono rodzaje i gatunki literackie. Jednak dla nas istotne jest to, jakie treści przekazywali społeczeństwu ludzie pióra w swych utworach i jaki wpływ wywierali na społeczeństwo.

Literaci, poeci, dziennikarze – ludzie, którzy wyrażają swe emocje, doznania, obserwacje, przemyślenia i wnioski za pomocą słów. Docierały początkowo do wybranych, sztuka czytania była sztuką dla wybranych. Wraz z upowszechnieniem się umiejętności czytania oraz czytelnictwa słowo drukowane trafiało do coraz większej rzeszy ludzi i miało coraz większy wpływ na społeczeństwo. W ten sposób literatura mogła kreować bohaterów, a także wpływać na postawy ludzkie. Opisy bohaterskich walk, bitew o wolność narodów (romantyzm) wywoływały odzew wśród młodzieży marzącej o wielkich czynach w czasach zaborów. Poeci – żołnierze wzywali do walki o niepodległość, do zrywów patriotycznych, do powstań narodowych.

Zmieniały się czasy, zmieniały się poglądy w sprawach kluczowych, takich jak wyzwolenie spod jarzma zaborców. Pozytywizm to epoka propagująca wiedzę, doświadczenia, badania naukowe, kultywująca ideał pracy, miłości do ziemi. Dobrobyt zdobyty poprzez ciężką pracę, gospodarczy rozwój kraju miał umożliwić zdobycie

niepodległości. Twórcy i teoretycy pozytywizmu zamierzali kształtować i organizować na nowych zasadach ówczesne społeczeństwo. Interes jednostki i społeczeństwa miał stanowić jedno. Celem życia jednostki miało być szczęście, zaś społeczeństwa – zapewnienie godnej egzystencji poszczególnym jednostkom. Nacisk kładziono na wychowanie młodego pokolenia, przy tym dbano także o wychowanie fizyczne, higienę i zdrowy sposób życia. Unowocześnienie szkoły i nauczania młodzieży miało to umożliwić. Działania polskich pozytywistów poruszały też sprawę emancypacji kobiet. Dotyczyły głównie umożliwienia im zdobywania wiedzy i zawodu, realizowania własnej kariery, własnych pasji. W swoich planach zakładali oni, że cały naród stanie się jednością, w ramach której wszyscy będą pracować, aby osiągnąć sukces. Naczelnym sukcesem miało być odzyskanie niepodległości, ale przez pracę, rozwój gospodarczy a nie powstania, w których giną najbardziej wartościowe jednostki.

To tylko przykłady, które ilustrują całkowitą zmianę poglądów i ideałów. Już nie żołnierz – tułacz, nie poeta wielbiący swą muzę, ale ciężko pracujący człowiek staje się bohaterem. Lekarz leczący ubogich, ziemianin uprawiający swą ziemię, nauczycielka lub nauczyciel krzewiący wiedzę wśród chłopskich dzieci – oto nowi bohaterowie. To ich należy naśladować.

Jeszcze wielokrotnie twórcy będą kreować bohatera swych czasów. Jak chociażby literatura czasów II wojny światowej wzywająca do walki z okupantem, wielbiąca postawy patriotyczne, opisująca bohaterskie czyny żołnierzy konspiracji, partyzantów, żołnierzy walczących na wszystkich frontach II wojny światowej. Piętnująca postawy pełne uległości czy wręcz popierające okupanta.

Jednocześnie tworzyli i tworzą ludzie pióra, którzy chcą przekazać nam obraz czasów, które opisali w swych utworach. Reportaże, artykuły w prasie, opracowania książkowe zawierają obiektywne opisy wydarzeń. To świadectwo czasów w których powstawały (*Szkice spod Monte Cassino* Melchiora Wańkowicza, *Wojna, ludzie i medycyna* Adama Majewskiego, *Pamiętnik z powstania warszawskiego* – pamiętnik Mirona Białoszewskiego, w którym autor opisuje swoje doświadczenia z okresu powstania warszawskiego z perspektywy cywila). Świadectwo swego czasu to także artykuły w prasie. Artykuły w prasie miały ogromny wpływ na opinię publiczną i postawy społeczne w XIX wieku. Opisywały zdarzenia, komentowały je, przekazywały obraz swego czasu, były jego świadectwem. Dziennikarstwem zajmowali się: Bolesław Prus, Henryk Sienkiewicz, Melchior Wańkowicz, Paweł Jasienica i wielu innych autorów. To wielkie nazwiska literatury. Swoje *Kroniki* Bolesław Prus pisał przez 37 lat. To ogromne bogactwo wiedzy o życiu Warszawy, wielkich wydarzeniach i zwykłych przyziemnych sprawach miasta. Rzetelne artykuły prasowe i literatura faktu zawsze wywierały wpływ na kształtowanie opinii społecznych. Tak jest do dziś, tylko dziennikarstwo nie zawsze jest rzetelne.

Współcześnie na postawy społeczne mają wpływ różne media. Kształtują je książki i prasa – słowo drukowane, ale oprócz tego radio, a przede wszystkim telewizja i Internet. Młode pokolenie woli oglądać, niż czytać. To uogólnienie, bo wielu jest młodych czytelników. To od środowiska, w którym się wychowujemy, zależy w dużej mierze, czy sięgniemy po książkę i czy wpłynie ona na nasze poglądy i postawy.

Bardzo młody człowiek lubi kolorowe książki. Dawniej książki dla dzieci przekazywały wiedzę o świecie, informowały, uczyły właściwych zachowań, przestrzegały przed złem. Pełniły rolę wychowawczą, wpływały na postawy młodych ludzi. W każdej baśni dobro zwycięża, a zło zostaje ukarane. Obecnie literatura dla dzieci i młodzieży pełni podobne funkcje, ale ma dużą konkurencję w postaci mediów, które dawniej nie istniały.

Ten krótki wstęp ma na celu wykazanie, jak istotna dla człowieka jako jednostki i dla całego społeczeństwa jest literatura, słowo. Dziś spacerując po cmentarzu Stare Powązki przypominamy sobie tych ludzi. O wielu uczyliśmy się w szkole. Inni, kiedyś znani, dziś zapomniani. Ludzie pióra wywierali ogromny wpływ na nasze społeczeństwo, kształtowali opinie, postawy, wychowywali, kreowali bohaterów. Sprawowali „rząd dusz”.

Załącznik nr 2.

Lista zasłużonych

- 1. ADAM MAJEWSKI** (kw. 36-1-28/29; 1907-1979).
- 2. MELCHIOR WAŃKOWICZ** (kw. 186-3-4/5; 1892-1974).
- 3. MIRON BIAŁOSZEWSKI** (kw. 163-1-5; 1922-1983).
- 4. BOLESŁAW PRUS** (kw. 209-1-4/5/6; 1847-1912).
- 5. MARIA RODZIEWICZÓWNA** (AZ 1-27; 1863-1944).
- 6. WŁADYSŁAW REYMONT** (AZ 1-1-5; 1867-1925).
- 7. JÓZEF WEYSENHOFF** (AZ 1-11; 1924-1998).
- 8. ADOLF DYGASIŃSKI** (kw. 84-5-24/25; 1839-1902).
- 9. ZBIGNIEW HERBERT** (kw. 14-3-2; 1869-1944).
- 10. STEFAN WIECHECKI** (kw. 169-2-8; 1896-1979).
- 11. ZENON PRZESMYCKI „MIRIAM”** (kw. 46-1-29/30; 1861-1944).
- 12. BOLESŁAW LEŚMIAN** (kw. 171-3-25; 1877-1937).
- 13. ANTONI EDWARD ODYNIC** (kw. 29-2-10/11; 1804-1885).
- 14. MARIA KOWNACKA** (kw. 6-1-22; 1894-1982).
- 15. JANINA PORAZIŃSKA** (kw. 19-2-7; 1888-1971).
- 16. JAN NOWAK-JEZIORAŃSKI** (kw. 7-4-30; 1914-2005).
- 17. ANDRZEJ KIJOWSKI** (kw. 163-1-8; 1982-1985).
- 18. CYPRIAN GODEBSKI** (kw. 10-3-30; 1765-1809).
- 19. JERZY WALDORFF** (AK 80; 1910-1999).
- 20. PAWEŁ JASIEŃSKA** (AZ 1-38; 1909-1969).
- 21. MARIA DĄBROWSKA** (AZ 1-139/141; 1889-1965).
- 22. POLA GOJAWICZYŃSKA** (AZ 1-127; 1896-1963).
- 23. STEFAN KISIELEWSKI** (kw. 172-6-23; 1911-1991).
- 24. WACŁAW SZYMANOWSKI** (kw. 40-5-1/4; 1921-1886).
- 25. KONRAD OLCHOWICZ** (kw. U-2-4; 1858-1924).
- 26. JADWIGA ŁUSZCZEWSKA (DEOTYMA)** (kw. 64-1-20; 1834-1908).
- 27. STANISŁAW JACHOWICZ** (AK 8; 1796-1857).
- 28. ARTUR OPPMAN** (AZ 1-7; 1867-1931).

Załącznik nr 3.

Biogramy

ADAM MAJEWSKI (kw. 36-1-28/29; 1907-1979) lekarz chirurg, kapitan Wojska Polskiego, w czasie II wojny światowej w Polskich Siłach Zbrojnych we Francji i Anglii. Był lekarzem w Dywizji Karpackiej II Korpusu gen. Andersa, uczestniczył w bitwie pod Monte Cassino. Po powrocie do kraju w 1947 roku pracował jako lekarz w Toruniu i Lublinie. Autor prac naukowych z dziedziny chirurgii i torakochirurgii oraz wielu książek ze wspomnień wojennych.

MELCHIOR WAŃKOWICZ (kw. 186-3-4/5; 1892-1974) literat, publicysta, reporter. Założyciel i kierownik wydawnictwa „Rój”. Stworzył nowy typ opowieści reportażowej. W latach 1943-1946 był korespondentem wojennym na Bliskim Wschodzie i we Włoszech. Po wojnie przebywał na emigracji. Uważany jest za jednego z najwybitniejszych reportażyistów w historii literatury polskiej. Tworzył też hasła reklamowe.

MIRON BIAŁOSZEWSKI (kw. 163-1-5; 1922-1983) poeta, prozaik, dramaturg i aktor teatralny. W czasie okupacji niemieckiej zdał maturę i rozpoczął studia polonistyczne na (również tajnym) Uniwersytecie Warszawskim. Po wojnie pracował m. in. na Poczcie Głównej (przy ul. Nowogrodzkiej). Następnie pracował jako dziennikarz kolejno w: *Kurierze Codziennym*, *Wieczorze Warszawy* i *Świecie Młodych*. W 1970 roku zastąpił jako prozaik – po wydaniu tomu *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, w którym 26 lat po koszmarach wojennych spisał swe przeżycia cywila w czasie powstania.

BOLESŁAW PRUS (kw. 209-1-4-6; 1847-1912) pisarz, prozaik, nowelista i publicysta okresu pozytywizmu, współtwórca polskiego realizmu, kronikarz Warszawy, myśliciel i popularyzator wiedzy, działacz społeczny, propagator turystyki pieszej i rowerowej. Jeden z najwybitniejszych i najważniejszych pisarzy w historii literatury polskiej. W wieku 16 lat przerwał naukę w gimnazjum i wziął udział w powstaniu styczniowym. Studiował w Szkole Głównej w Warszawie (Wydział Matematyczno-Fizyczny) i na Wydziale Leśnym Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach. Jako dziennikarz współpracował z wieloma tytułami w Warszawie, jest autorem *Kronik tygodniowych*. W felietonach tych skupiał się na życiu Warszawy w drugiej połowie XIX wieku.

MARIA RODZIEWICZÓWNA (AZ 27; 1863-1944) pisarka, autorka bardzo popularnych powieści i nowel, opowiadających o życiu polskiego ziemiaństwa i wsi na Kresach. Majątek jej rodziny skonfiskowali Rosjanie po powstaniu styczniowym. Jej książki niosą pozytywistyczne przesłanie: patriotyzm, kult pracy, aktywność kobiet. Sama wiele lat pracowała w majątku odziedziczonym przez ojca wcielając w życie idee pozytywizmu i aktywności zawodowej kobiet.

WŁADYSŁAW REYMONT (AZ 1-1-5; 1867-1925) pisarz, przedstawiciel realizmu, autor nowel i powieści, pisał także wiersze. Jako trzeci Polak otrzymał Nagrodę Nobla, za powieść *Chłopi*. Wcześniej

zdobył zawód krawca, był członkiem wędrownego zespołu aktorskiego, pracownikiem na Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, a nawet odbywał nowicjat w klasztorze. W końcu poświęcił się pisarstwu.

JÓZEF WEYSSENHOFF (AZ 1-11; 1860-1932) powieściopisarz, poeta, krytyk literacki, wydawca. Utrwał obrazy z życia starego ziemiaństwa kresowego, słynął z opisów przyrody i polowań (*Soból i panna*). Tłumacz utworów Heinricha Heinego. Wiele podróżował, mieszkał w Steglitz pod Berlinem, w Bydgoszczy.

ADOLF DYGASIŃSKI (kw. 84-5-24/25; 1839-1902) pisarz, publicysta, pedagog. Przedstawiciel naturalizmu w Polsce. W Szkole Głównej w Warszawie studiował językoznawstwo, przyrodę i geografię. Autor znakomych powieści o zwierzętach i przyrodzie oraz powieści krytycznych. Propagował samodzielny rozwój, samouctwo. Walczył w powstaniu styczniowym. Pracował jako gubernator na dworach ziemiańskich, był m.in. wychowawcą polskiego malarza Jacka Malczewskiego i Wacława Karczewskiego. Był założycielem i redaktorem *Przeglądu Pedagogicznego*.

ZBIGNIEW HERBERT (kw. 14-3-2; 1869-1944) poeta, eseista, dramaturg, twórca cyklu poetyckiego „Pan Cogito”, autor słuchowisk; pośmiertnie odznaczony Orderem Orła Białego. Z wykształcenia ekonomista, prawnik i filozof. Laureat ponad dwudziestu nagród literackich. Od końca lat 60. XX w. był jednym z najpoważniejszych pretendentów do Literackiej Nagrody Nobla. Jego książki zostały przetłumaczone na 38 języków. Wiele podróżował, przez kilka lat mieszkał za granicą. Angażował się w politykę. Po wprowadzeniu stanu

wojennego wspierał swoją osobą i nazwiskiem działania opozycji, publikował w drugim obiegu. Jego twórczość stała się manifestem wolności i wyrazem oporu. Muzykę do wierszy poety komponował Przemysław Gintrowski, który wykonywał je osobiście, najczęściej wspólnie z Jackiem Kaczmarskim i Zbigniewem Łapińskim. Przez ostatnie lata życia ciężko chorował, ale tworzył do końca.

STEFAN WIECHECKI (kw. 169-2-8; 1896-1979) pseud. Wiech, pisarz, satyryk, autor felietonów będących swoistą kroniką ponad półwiecza Warszawy. Stanowią one pełen humoru obraz ludzi, obyczajów, życia miasta i warszawskich przedmieść. Był twórcą oryginalnego języka opartego na elementach warszawskiej gwary.

ZENON PRZESMYCKI „MIRIAM” (kw. 46-1-29/30; 1861-1944) poeta i tłumacz, krytyk literacki i artystyczny okresu Młodej Polski, odkrywca i wydawca twórczości Cypriana Kamila Norwida. Był redaktorem i wydawcą pisma *Chimera*. W dwudziestoleciu międzywojennym był Ministrem Kultury i Sztuki (1919-1920). Był bardzo pracowitym tłumaczem. Przekładał z francuskiego, czeskiego i angielskiego.

BOLESŁAW LEŚMIAN (kw. 171-3-25; 1877-1937) wybitny poeta i prozaik żydowskiego pochodzenia, czołowy przedstawiciel literatury dwudziestolecia międzywojennego, członek Polskiej Akademii Literatury. Czerpał z twórczości baroku, romantyzmu, Młodej Polski. Przez współczesnych sobie nie został doceniony, odsunął się od społeczeństwa. Jego stryjecznym bratem był Jan Brzechwa, a wujem Antoni Lange.

ANTONI EDWARD ODYNIĘC (kw. 29-2-10/11; 1804-1885) poeta romantyczny i neoklasycystyczny, pamiętnikarz, tłumacz, filareta. Studiował w Wilnie, był więziony za działalność konspiracyjną. Wraz z Adamem Mickiewiczem podróżował po Europie. Wiele lat mieszkał i tworzył w Wilnie, następnie w Warszawie, gdzie drukował *Listy z podróży* oraz *Wspomnienia z przeszłości, opowiedziane Deotymie*. Tłumaczył także utwory Puszkina, Wasilija Żukowskiego, a zwłaszcza Waltera Scotta i Fryderyka Schillera. Bywał w salonach literackich, m.in. Jadwigi Łuszczewskiej.

MARIA KOWNACKA (kw. 6-1-22; 1894-1982) pisarka, autorka książek dla dzieci (*Plastusiowy pamiętnik*, *Kukuryku na ręczniku*), tłumaczka z jęz. rosyjskiego, autorka *Dziennika Dziecięcego* redagowanego w czasie powstania warszawskiego, sztuk scenicznych i słuchowisk radiowych dla dzieci. Współpracowała z czasopismem *Płomyk*, na łamach którego debiutowała w 1919 roku. Współpracowała z najstarszym w Polsce teatrem lalek „Baj”.

JANINA PORAZIŃSKA (kw. 19-2-7; 1888-1971) pisarka, redaktorka, tłumaczka literatury skandynawskiej i literatury szwedzkojęzycznej. Swój twórczość szczególnie poświęciła literaturze dziecięcej. Pisarka była rozmiłowana w polskim folklorze i w oparciu o niego pisała własne poezje i baśnie. Współzałożycielka *Płomyka* w 1917 r. W czasie okupacji działała w podziemiu oświatowym i kulturalnym.

JAN NOWAK-JEZIORAŃSKI (kw. 7-4-30; 1914-2005) polityk, politolog, działacz społeczny, dziennikarz, podporucznik Wojska Polskiego,

kurier i emisariusz Komendy Głównej Armii Krajowej i Rządu RP w Londynie, cichociemny, wieloletni dyrektor Rozgłośni Polskiej Radia Wolna Europa. Brał udział w kampanii wrześniowej, następnie działał w konspiracji. W 1943 roku zgłosił się jako ochotnik na funkcję kuriera AK do władz polskich poza krajem. Po wojnie przebywał na emigracji. Jego działalność w Wielkiej Brytanii pomogła w uświadomieniu zachodniej opinii publicznej o skali zbrodni hitlerowskich na terenie Polski. Przez 25 lat kierował Rozgłośnią Polską Radia Wolna Europa, którą sam zorganizował. Powrócił do Polski po 57 latach emigracji w 2002 roku. Był autorem książek o tematyce politycznej i niezliczonych audycji radiowych (w tym słynne pogadanki w RWE), jednocześnie cenionym ekspertem w sprawach politycznych, aż do śmierci był aktywny w mediach.

ANDRZEJ KIJOWSKI (kw. 163-1-8; 1982-1985) prozaik, eseista, krytyk literacki i teatralny, scenarzysta filmowy, tłumacz; przedstawiciel opozycji piórem walczący z władzą ludową. Publikował artykuły i recenzje literackie, teatralne i filmowe oraz utwory prozą i przekłady z literatury francuskiej m.in. w *Nowej Kulturze*, *Życiu Literackim*, *Przeglądzie Kulturalnym*, *Dialogu* oraz w *Filmie*. W 1959 roku otrzymał nagrodę *Życia Literackiego* za działalność krytyczną.

CYPRIAN GODEBSKI (kw. 10-3-30; 1765-1809) poeta i prozaik, pułkownik Wojska Polskiego, uczestnik powstania 1794 r., redaktor tygodnika *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne*, członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie, wolnomularz. Ojciec Franciszka Ksawerego, pisarza i dziad Cypriana, rzeźbiarza. Zapoczątkował nurt literatury

pozostającej w ścisłym związku z walką wyzwoleniczą, stworzył ideał żołnierza-poety.

JERZY WALDORFF (AK 80; 1910-1999) pisarz, publicysta, krytyk muzyczny i działacz społeczny. Studiował w Konserwatorium Muzycznym w Poznaniu oraz na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Autor dwudziestu książek, głównie poświęconych muzyce poważnej. Dzięki jego staraniom powstały Muzeum Karola Szymanowskiego w Zakopanem i Muzeum Teatralne w Warszawie. W 1974 roku Waldorff założył Społeczny Komitet Opieki na rzecz Ochrony Starych Powązek. Z jego inicjatywy corocznie odbywa się tam 1 listopada kwesta na ten cel prowadzona przez osoby kultury i mediów.

PAWEŁ JASIEINICA (AZ 1-38; 1909-1969) historyk, pisarz historyczny, eseista i publicysta *Tygodnika Powszechnego*. Autor esejów historycznych *Polska Piastów*, *Polska Jagiellonów*, *Rzeczpospolita Obojga Narodów*, w czasie II wojny światowej – oficer Armii Krajowej, po wojnie aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa. Ostatnie lata życia pisarza i jego drugie małżeństwo z Zofią O'Brenny stały się inspiracją dla twórców filmu *Różyczka*.

MARIA DĄBROWSKA (AZ 1-139-141; 1889-1965) polska powieściopisarka, eseistka, dramatopisarka, tłumaczka dzieł literatury duńskiej, angielskiej i rosyjskiej; jedna z najważniejszych polskich powieściopisarek XX wieku, autorka tetralogii powieściowej *Noce i dnie* (1931-1934), za którą była nominowana do Nagrody Nobla w dziedzinie literatury w 1939, 1957, 1959, 1960 i 1965 roku. Była działaczką organizacji niepodległościowych

i społecznych. Upowszechniała idee spółdzielczości. Przez 50 lat pisała *Dzienniki*. Stanowią one źródło informacji o czasach, w których żyła.

POLA GOJAWICZYŃSKA (AZ 1-127; 1896-1963) pisarka, działaczka niepodległościowa. Jedną z najpopularniejszych pisarek okresu międzywojennego. Pracowała jako wychowawczyni w przedszkolach miejskich, podwarszawskich ochronkach, bibliotekach i teatrzykach amatorskich. W czasie I wojny światowej brała udział w pracy niepodległościowej oraz należała do Polskiej Organizacji Wojskowej. W czasie II wojny światowej została aresztowana oraz przebywała na Pawiaku. Po wyjściu z więzienia ukrywała się w domu Iwaszkiewiczów w Stawisku oraz u swojej przyjaciółki Marii Morozowicz-Szczepkowskiej w Milanówku.

STEFAN KISIELEWSKI (kw. 172-6-23; 1911-1991) pisarz, publicysta, felietonista, krytyk muzyczny, kompozytor. Studiował polonistykę i filozofię na Uniwersytecie Warszawskim, a także teorię muzyki, kompozycję i fortepian rok w Konserwatorium Warszawskim. W okresie międzywojennym rozpoczął działalność jako kompozytor, krytyk oraz literat. W czasie II wojny światowej działał w strukturach Sekcji Polskiego Radia Delegatury Rządu na Kraj. Autor książek o tematyce muzycznej, poseł na Sejm PRL. W 1990 r. ustanowił nagrodę swojego imienia (Nagroda Kisiela), która przyznawana jest do dziś (wśród laureatów między innymi: Władysław Bartoszewski, Jerzy Waldorff, Jerzy Giedroyc, ks. Józef Tischner, Lech Wałęsa, Stanisław Tym, Jan Nowak-Jeziorański).

WACŁAW SZYMANOWSKI (kw. 40-5-1/5; 1821-1886) dziennikarz, współpracownik *Dziennika Warszawskiego*, w latach 1868-1886 redaktor naczelny *Kuriera Warszawskiego*, autor licznych felietonów i gawęd obyczajowych.

KONRAD OLCHOWICZ (kw. U-2-4; 1858-1924) dziennikarz, ekonomista, redaktor naczelny *Kuriera Warszawskiego* w latach 1906-1924. Współzałożyciel Towarzystwa Kursów Naukowych, uczestnik akcji dobroczynnych Towarzystwa Opieki nad Dziećmi.

JADWIGA ŁUSZCZEWSKA (DEOTYMA) (kw. 64-1-20; 1834-1908) poetka i powieściopisarka romantyzmu. W młodości odbyła liczne podróże po ziemiach polskich i Europie. Brała udział w manifestacjach patriotycznych, towarzyszyła ojcu w zesłaniu w głąb Rosji. Po powrocie do Warszawy słynna była z „czwartków literackich” organizowanych w swoim mieszkaniu.

STANISŁAW JACHOWICZ (AK 27/28; 1796-1857) poeta, pedagog, działacz filantropijny, czołowy bajkopisarz polski. Potrafił zrozumieć dzieci i ich sposób widzenia świata. Używał konkretnych przykładów, przekazywał je naturalnym, codziennym językiem. Był kierownikiem Instytutu Moralnie Zaniedbanych Dzieci oraz organizatorem pierwszej wzorcowej ochronki dla dzieci w Warszawie.

ARTUR OPPMAN (AZ 1-7; 1867-1931) poeta *Młodej Polski*, publicysta, miłośnik dawnych legend warszawskich i twórca nowych, varsavianista, redaktor tygodnika *Wędrowiec* i *Tygodnika Ilustrowanego*. W jego domu przy ul. Kanonii 8 bywali m.in.: Bolesław Prus, Stefan Żeromski, Felicjan Faleński, Władysław Reymont, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Bolesław Leśmian, Antoni Lange, Wojciech Kossak, Jan Lechoń i inni. Napisał wiele utworów dla dzieci. Bajkę dla dzieci uczynił swoim dziełem sztuki. W 1920 roku zaciągnął się do wojska jako szeregowiec. Minister Spraw Wojskowych mianował go naczelnym redaktorem pisma *Żołnierz Polski*. Otrzymał stopień majora.

